

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: II Дата: 16.06.2014 г. Страница 1 от 9

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ПЛЕВЕН

КАТЕДРА " ОБЩЕСТВЕНОЗДРАВНИ НАУКИ "

ОДОБРЯВАМ:
ДЕКАН:

ВЛИЗА В СИЛА
ОТ УЧЕБНАТА 2017/2018 г.

УЧЕБНА ПРОГРАМА

ПО

БИОЕТИКА

ЗА ОБУЧЕНИЕ В СПЕЦИАЛНОСТ

“ФАРМАЦИЯ”

ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН

“МАГИСТЪР”

ПЛЕВЕН

2017

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 2 от 9

По учебен план на МУ - Плевен - задължителна

Учебен семестър: втори

Хорариум: 30 часа: 15 часа лекции и 15 часа семинари

Брой кредити: 3

Преподаватели:

1. Проф. д-р Силвия Стоянова Александрова-Янкуловска, дмн, магистър по медицина, доктор на медицинските науки, магистър по биоетика. Ректорат 2 тел. 884 196
2. Асистент Атанас Анов, магистър философия, доктор по философия. Ректорат 2, тел. 884 226

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ОБУЧЕНИЕТО

Обучението по биоетика има за **цел** да запознае студентите със същността, методите и теориите на етиката; да подпомогне развитието на етична чувствителност и процеса на морално разсъждаване; да представи и отработи различни подходи за анализ на етични казуси с оглед бъдещата готовност за решаването на такива в практиката.

Учебното съдържание е обособено в следните раздели:

1. Обща теория на етиката – същност, методи, теории, принципи, взаимоотношения с пациента, етични аспекти на професионалната комуникация, права на пациента.
2. Специални въпроси на биоетиката при фармацевти – етични съображения при разпространението на медикаменти, етични аспекти на рекламата във фармацевтичната индустрия, изследователска етика, етични проблеми сред общността.

Обучението по биоетика трябва да постигне следните **задачи**:

- Да познават същността на биоетика;
- Да познават методите и теориите на етиката;
- Да знаят основните принципи на биоетика и да тълкуват съдържанието им;
- Да познават и умеят да прилагат методологията за анализ на етични казуси;
- Да познават основните положения в професионалните етични кодекси за фармацевти;
- Да познават правата на пациента и концепцията за информирано съгласие;
- Да се запознаят и логически сами да формулират основните етични проблеми на взаимоотношенията с пациента и с останалите медицински професионалисти;
- Да се запознаят и логически сами да формулират основните етични проблеми на разработването и експериментирането на нови медикаменти;
- Да се запознаят и логически сами да формулират основните етични проблеми на маркетинга и рекламата във фармацевтичната индустрия;
- Да се запознаят и логически сами да формулират основните етични проблеми на връзката на фармацевта с общността.

ФОРМИ НА ОБУЧЕНИЕ:

- Лекции

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 3 от 9

- Семинарни занятия

МЕТОДИ НА ОБУЧЕНИЕ:

- лекционно изложение
- семинарни занятия
- дискусии на етични казуси
- индивидуални писмени и презентационни задачи
- дискуссионен панел
- ролеви игри

КОНТРОЛ И ОЦЕНКА НА ЗНАНИЯТА:

- Текущо оценяване на четири индивидуални задачи – етичен анализ на казус, презентация за етични аспекти на рекламата, изработване на форма за информирано съгласие и подготовка в работна група за дискуссионен панел на заключително занятие.
- Крайно оценяване чрез писмен изпит в две части – тест и анализ на казус.

ТЕМАТИЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕБНИЯ МАТЕРИАЛ

№	ЛЕКЦИИ	Ча- сове
1.	Основни понятия в етиката. Формиране на ценности и конфликт на ценности. Професионални ценности във фармацевтичната практика. Фармацевтът в ролята на оказващ грижи за пациента.	2
2.	Историческо развитие на етичното познание и практика. Основни принципи на медицинската етика.	1
3.	Основи на етичните решения във фармацевтичната практика. Етични теории и принципи като рамка за вземане на решения. Професионални етични кодекси като рамка за вземане на решения. Методология на етичния анализ. Отчитане на влиянието на различни фактори върху вземането на етични решения.	3
4.	Взаимоотношения фармацевт-пациент. Етични аспекти на професионалната комуникация. Конфиденциалност. Права на пациента.	2
5.	Етични съображения при разпространението на медикаменти. Етични аспекти на рекламата във фармацевтичната индустрия.	2
6.	Изследователска етика.	3
7.	Специфични етични проблеми във фармацевтичната практика.	2
Общо		15

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 4 от 9

№	СЕМИНАРНИ ЗАНЯТИЯ	Часове
1.	Основни понятия в биоетиката. Основни теории – отличителни особености, приложение.	2
2.	Професионални етични кодекси.	2
3.	Методология за етичен анализ – основни положения и обща дискусия.	2
4.	Етичен анализ на фармацевтични казуси – представяне и оценка на етични анализи на студенти.	2
5.	Етични аспекти на маркетинга – дискусии на казуси и ролеви игри.	2
6.	Етични аспекти на рекламата – презентации на студенти.	2
7.	Изследователска етика. Формуляри за информирано съгласие.	2
8.	Етични проблеми във фармацевтичната практика – дискуссионен панел по работни групи.	1
Общо		15

ТЕЗИСИ НА ЛЕКЦИИТЕ И СЕМИНАРИТЕ

ТЕЗИСИ НА ЛЕКЦИИТЕ

1. Основни понятия в етиката. Формиране на ценности и конфликт на ценности. Професионални ценности във фармацевтичната практика. Фармацевтът в ролята на оказващ грижи за пациента. /2 ч./

Основни понятия в етиката – етика, медицинска етика, биоетика; морал. Формиране на ценности и конфликт на ценности. Професионални ценности във фармацевтичната практика – традиционни ценности, промени в традиционните ценности, общо хуманни ценности във фармацевтичната практика. Фармацевтът в ролята на оказващ грижи за пациента.

2. Историческо развитие на етичното познание и практика. Основни принципи на медицинската етика. /1 ч./

Развитие на етичните норми през вековете. Същност на етичните принципи. Уважение на автономността на пациента. Благодарение и ненанасяне на вреда. Справедливост.

3. Основи на етичните решения във фармацевтичната практика. Етични теории и принципи като рамка за вземане на решения. Професионални етични кодекси като рамка за вземане на решения. Методология на етичния анализ. Отчитане на влиянието на различни фактори върху вземането на етични решения. /3 ч./

Същност на етичните теории и класификации. Приложение на традиционни етични теории във фармацевтичната практика. Приложение на принципализма във фармацевтичната практика. Добродетели, права и задължения във фармацевтичната практика. Етични ценности и норми в

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 5 от 9

професионалните етични кодекси за фармацевти. 4-стъпков модел на етичен анализ. Влияние на различни фактори върху вземането на решения – разпределение на правомощия, техническа компетентност, законодателство, лични и професионални ценности, икономически фактори.

4. Взаимоотношения фармацевт-пациент. Етични аспекти на професионалната комуникация. Конфиденциалност. Права на пациента. /2 ч./

Естество и комплексност на взаимоотношенията фармацевт-пациент. Морални принципи повлияващи взаимоотношенията. Конфликти между различните роли на фармацевта – запазване доверието на пациента, ограничение в обслужването, плацебо терапия, конфиденциалност. Комуникацията като етичен стандарт. Етични аспекти на комуникацията във фармацията – съображения при започване на лечение, при проследяване на лечението, нерационални прескрипции, странични ефекти, самолечение. Взаимоотношения с други медицински професионалисти – потвърждаване на професионално решение, преосмисляне на терапия, приемственост в грижите за пациента. Взаимоотношения с общността – изграждане на имидж на професията, подкрепа за общественото здраве, разширяване на професионалните услуги за общността. Права на пациента. Информирано съгласие.

5. Етични съображения при разпространението на медикаменти. Етични аспекти на рекламата във фармацевтичната индустрия. /2 ч./

Влияние на различни фактори върху фармацевтичните услуги – свободен достъп до медикаменти, информираност на потребителя, продажба на медикаменти по интернет, ценови контрол, алтернативна медицина, терминално болни пациенти. Етични аспекти на фармацевтичния маркетинг. Явлението whistleblowing (разобличаване). Морални аспекти на рекламата. Форми на уязвимост на потребителя.

6. Изследователска етика. /3 ч./

Видове експерименти (медицински изследвания) с хора. Разработване на нови медикаменти – случаят с Талидомида. Основни етични принципи при експериментиране – Нюрнбергски кодекс, Декларация от Хелзинки.

7. Специфични етични проблеми във фармацевтичната практика. /2 ч./

Етични проблеми в клиничната фармацевтична практика – грижи за пациента, взаимоотношения с колегите. Етични проблеми сред общността – отпускане на медикаменти без рецепта, консултиране на пациенти, магистрални прескрипции. Етични проблеми на производството на медикаменти – контрол на качеството, съхранение, оплаквания и изтегляне на медикаменти от пазара. Етични проблеми на вноса и износа на медикаменти.

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 6 от 9

ТЕЗИСИ НА СЕМИНАРИТЕ

1. Основни понятия в биоетиката. Основни теории – отличителни особености, приложение. /2 ч./

Същност на биоетиката - основни понятия. Основни принципи на биоетиката – уважение на автономността, благодаяние, ненанасяне на вреда, справедливост. Деонтологични и консеквенциални теории – същност, примери.

2. Професионални етични кодекси. /2ч./

Изконни ценности за медицинската професия в Хипократовата клетва. Кодекс за професионална етика на магистър-фармацевта. Етичен кодекс на научноизследователската фармацевтична индустрия в България.

3. Методология за етичен анализ – основни положения и обща дискусия. /2 ч./

Основни стъпки на етичния анализ. Правила при определяне на моралния проблем. Изясняване на наличната информация, ценности на въвлечените лица, професионални отговорности, етични норми и законодателни положения. Етична дискусия с приложение на основните принципи в биоетиката и доминиращи етични теории. Предложение за етично решение.

4. Етичен анализ на фармацевтични казуси – представяне и оценка на етични анализи на студенти. /2 ч/

Представяне на предварително подготвени анализи на казуси от студенти. Обща дискусия и оценка по критерии.

5. Етични аспекти на маркетинга – дискусии на казуси и ролеви игри. /2 ч./ Случаят с безплатния обяд. Случаят с безплатните мостри. Случаят с поканата за вечеря. Финансиране на участие в научни събития.

6. Етични аспекти на рекламата – презентации на студенти. /2 ч./

Студентите представят пред колегите си презентация на актуална рекламна кампания на медикамент като излагат положителните и отрицателните страни на кампанията предвид на етичните ѝ измерения.

7. Изследователска етика. Формуляри за информирано съгласие. /2 ч./

Прочит и дискусия на Декларацията от Хелзинки. Критичен анализ на формуляри за информирано съгласие за участие в експеримент. Изготвяне на формуляр за експеримент по зададена информация.

8. Етични проблеми във фармацевтичната практика – дискуссионен панел по работни групи. /1 ч./

Студентите предварително се разделят на няколко работни групи и избират етичен проблем във фармацевтичната практика, по който да подготвят аргументи. Същевременно се обмислят и контрааргументи по проблемите, които разработват останалите работни групи. На самото занятие се разыгрва дискуссионен панел, който се протоколира. Целта на семинара е да се направи

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 7 от 9

обобщение на етичните проблеми във фармацевтичната практика и да се тренират способностите на студентите за разгръщане на аргументация и водене на дебат.

МЕТОДИ ЗА КОНТРОЛ:

ТЕКУЩ КОНТРОЛ

По време на семестъра студентите получават няколко индивидуални задачи:

- Анализ на казус по специфична методология;
- Подготовка на презентация на рекламна кампания;
- Изработване на форма за информирано съгласие;
- Подготовка за дискуссионен панел в работни групи.

Всяка от задачите носи оценка за студента и участва във формирането на семестриална оценка като средно аритметична от оценките на отделните задачи. Допълнителен бонус се получава за активно участие в семинарите без индивидуална задача.

КРАЕН КОНТРОЛ

Изпитът по медицинска етика е писмен в две части – тест върху теоретичната подготовка и анализ на казус. Студентите имат 1 час за отговор на теста и 1 час за анализ на казуса.

Крайната изпитна оценка е комплексна и оценява цялостното представяне и усвоени знания и умения по време на обучението и се изчислява по следния начин:

Изпитна оценка = 0,5 x оценка от анализа на казус + 0,4 x оценка от теста + 0,1 x оценката от текущия контрол.

Крайната оценка се закръгля до единица и се вписва в учебната документация.

СИСТЕМА ЗА НАБИРАНЕ НА КРЕДИТИ

Общ брой кредити: 3 (90 кредитни точки)

Сумарната кредитна оценка се формира от:

1. Кредити от присъствие и участие в семинарните занятия
2. Кредити от присъствие на лекции
3. Кредити от самостоятелна подготовка за семинарните занятия
4. Кредити от самостоятелно подготвяне на индивидуалните задачи
5. Кредити от самостоятелна подготовка за семестриален изпит

На 3 кредита по медицинска етика съответстват 90 точки, разпределени както следва:

Дейности	мах бр. точки	мах кредити	процент
1. Посещение и участие на семинарни занятия	15 x 1 = 15	0,5	17%
2. Посещения на лекции	15 x 1 = 15	0,5	17%
3. Подготовка за семинарни занятия	10	0,3	11%
4. Подготовка на индивидуални задачи	4 x 5,0 = 20	0,7	22%

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 8 от 9

б. Подготовка за изпит	30	1	33%
ОБЩО:	90	3	100

МЯСТО НА ДИСЦИПЛИНАТА В ЦЯЛОСТНОТО ОБУЧЕНИЕ ПО СПЕЦИАЛНОСТТА

Биоетиката е от задължителните дисциплини по учебния план на специалност “Фармация”. Тя е първата философско базирана дисциплина, с която се сблъскват студентите в обучението си и освен специфичната подготовка, която им предлага, разширява техния общ кръгзор. Изучаването на ценностите, формирането на ценностите, етичните кодекси и декларации, различните етични методи и теории и съществуващи възгледи по възлови професионални етични проблеми изгражда етична чувствителност и подпомага процеса на морално разсъждаване у студентите. Създават се умения за анализ и разрешаване на морални дилеми. Придобитите знания и умения са необходими на студентите както в хода на по-нататъшното им професионално обучение, така и в бъдещата им практика и живота изобщо.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Основен очакван резултат от обучението по биоетика е развитието на етична чувствителност, която да подпомогне моралното разсъждаване в бъдещата практика на фармацевтите. Очаква се студентите да се научат как се работи с етични документи. Цели се изграждането на стабилна познавателна основа и практически умения за самостоятелен анализ и разрешаване на етични проблеми.

ИЗПИТЕН КОНСПЕКТ (уч. 2017/2018 г.)

1. Ценности и ценностни конфликти. Същност на ценностите. Ценностна система. Видове ценности. Конфликт на ценности. Професионални ценности във фармацевтичната практика – традиционни ценности, промени в традиционните ценности, общо хуманни ценности във фармацевтичната практика.
2. Биоетиката като наука. Определение и предмет на етиката. Методи на етиката. Теории на етиката.
3. Историческо развитие на етичните норми.
4. Принципи и правила на медицинската етика. Същност и съдържание на принципите. Историческо развитие на принципите.
5. Етични кодекси. Обща характеристика. Етични норми в Хипократовата клетва.
6. Професионални етични кодекси. Кодекс за професионална етика на магистър-фармацевта. Етичен кодекс на научноизследователската фармацевтична индустрия в България.
7. Взаимоотношения фармацевт-пациент. Естество и комплексност на взаимоотношенията фармацевт-пациент. Морални принципи повлияващи взаимоотношенията.
8. Етични аспекти на комуникацията във фармацията. Взаимоотношения с други медицински професионалисти и с общността.
9. Права на пациента. Концепция за информирано съгласие.
10. Етични съображения при разпространението на медикаменти. Морална отговорност към потребителя. Явлението whistleblowing (разобличаване).
11. Етични аспекти на рекламата във фармацевтичната индустрия.

	ФОРМУЛЯР	Индекс: Фо 04.01.01-02
	УЧЕБНА ПРОГРАМА	Издание: П
		Дата: 16.06.2014 г.
		Страница 9 от 9

12. Етика на изследователската работа.
13. Специфични етични проблеми във фармацевтичната практика.

ПРЕПОРЪЧВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. С. Александрова-Янкуловска, Лекционен курс по биоетика за магистър фармацевти.
2. С. Александрова-Янкуловска, Биоетика. Издателски център МУ-Плевен, 2016, 2017.
3. С. Александрова-Янкуловска, Ръководство за практически упражнения по биоетика, Издателски център МУ-Плевен, 2016, 2017.
4. С. Александрова-Янкуловска. Компендиум по бизнес етика. Издателски център МУ-Плевен, 2014.
5. Български фармацевтичен съюз. Кодекс на професионална етика на магистър-фармацевта. www.mh.government.bg/DownloadHandler.ashx?id=5192
6. American Pharmacists Association. Code of Ethics for Pharmacists. Available from: www.pharmacist.com/code-ethics
7. Buerki R., Vottero B. Ethical Responsibility in Pharmacy Practice. Madison, Wisconsin: American Institute of the History of Pharmacy, 2002.
8. Cooper R. Ethical Problems and Their Resolution Among UK Community Pharmacists: A Qualitative Study. Thesis submitted to the University of Nottingham for the degree of Doctor of Philosophy, December 2006. Available from: etheses.nottingham.ac.uk/265/1/6gpdf.pdf
9. Deans Z. Ethics in Pharmacy Practice. Great Britain: Pharmacy Practice Research Trust. 2010.
10. Fassett W. E. Ethics, Law, and the Emergence of Pharmacists' Responsibility for Patient Care. The Annals of Pharmacotherapy. 2007;41(7):1264-1267.
11. Francer J et al. Ethical pharmaceutical promotion and communications worldwide: codes and regulations. Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine, 2014, 9:7. Available from: <http://www.peh-med.com/content/9/1/7>
12. McLean M.R. A Case of Conscientious Refusal: Rights and Responsibilities. A Pharmacist Refuses to Fill a Prescription for Birth Control: An Ethics Case Study. Santa Clara University. Available from: <http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/medical/conscientious-refusals.html>
13. Noordin M.I. Ethics in Pharmaceutical Issues. In: Peter A. Clark (ed) Contemporary Issues in Bioethics. 2012. Available from: <http://www.intechopen.com/books/contemporaryissues-in-bioethics/ethics-in-pharmaceutical-issues>.
14. Rostom M. Tackling Ethical Dilemmas in Pharmacy Practice. Available from: <http://ethicsinpharmacy.weebly.com/case-examples.html>

АВТОР НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА Проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, дмн